

Verners Kūfuss
„ARHIMĒDA PUNKTS” PIRMAJĀ DZĪVES SEPTIŅGADĒ

„Cilvēks ir brīvs, ciktāl viņš katrā savas dzīves mirklī ir spējīgs sekot pats sev... Kurš nav spējīgs radīt tikumiskas idejas caur intuīciju, tam tās jāsaņem no citiem. Kamēr cilvēks saņem savas tikumiskās idejas no ārpusēs, viņš faktiski nav brīvs.”

Rūdolfs Šteiners „Brīvības filosofija”

Verners Kūfuss, 30 gadus nostrādājis bērnudārzā, nonācis pie atziņas, ka bērns ir jāaplūko kā individualitāte, kas jau garīgajā pasaulē pieņēmusi lēmumu un sagatavojusies dzīvot uz Zemes šeit un tagad. Līdz ar to audzinātāja uzdevums ir atbrīvot ceļu šim līdzatnestajam impulsam, apliecināt to un ļaut tam izpausties caur bērna gribu reālajā dzīvē. Tas var izdoties tikai tad, ja audzinātājs mēģina sajūst un apzināties paša impulsu, paša dzīves uzdevumu, katru dienu no jauna aktīvi to satverot un kā cienīgs paraugs ejot bērniem pa priekšu.

Traucējošie faktori šai ziņā ir:

- 1) arvien pieaugoša tieksme pēc agrīnas bērnu intelektualizācijas. Šī tendence, šķiet, piedzīvo pašlaik savu triumfa gājienu. Rakstīt un lasīt māka, kā arī visvisādi intelektuālie testi ar biedējošu ātrumu iegrauzas arvien dziļāk bērībā, izsūcot no bērniem dzīvības spēkus. Dažviet pat valdorpēdagoģijas piekritējiem un darītājiem nešķiet problemātiski pieņemt skolā sešgadīgus bērnus vai pārceļt kādu „īpaši apdāvinātu” bērnu no pirmās uzreiz uz trešo klasi.
- 2) Vispārējā saplānotā un standartizētā pedagoģija, kā arī
- 3) pieaugušo pārliecība, ka bērniem jāieaudzina „labi” ieradumi, jāiekaļ pieklājīgas uzvedības normas.

Mēs varam atrast daudz cēloņu tam, ka mūsu civilizācija krīt bezdibenī, bet viens no svarīgākajiem būs tas fakts, ka lielākās daļas indivīdu garīgie impulsi un nodomi tiek vai nu pilnīgi izdzēsti vai nomākti tā, ka savas biogrāfijas vidū cilvēki netiek pie pašnoteikšanās vai, būdami dezorientēti, izvirst par grāvējiem un paveic pretējo tam, kas garīgi kvēlo viņu dvēseles dziļēs.

Vienīgais attaisnotais pedagoga jautājums ir: kā lai es atpazīstu individuālos, pirms dzimšanas sagatavotos bērna impulsus? Un: kā lai palīdz bērnam tos izdzīvot? Kā lai panāk maksimālu gara klātbūtni viņa turpmākajā dzīvē?

„Tas, kas bērībā ir aizrautīga spēle, ar laiku atkāpjas dvēseles dziļēs un parādās no jauna tikai vēlākā vecumā, proti, otrajā divdesmito gadu pusē, kad cilvēkam jāatrod sava vieta praktiskajā dzīvē. Viens ieiet dzīvē dabiski un ar lielu veiklību satver likteņa piedāvātos uzdevumus, cits kļūst par pasaulei svešu sapņotāju un starp abiem ir vērojamas visas iespējamās niansas. Veids, kādā cilvēks šajos gados var nostāties praktiskajā dzīvē, ir viscaur izskaidrojams, ja zina, kā viņš ir spēlējis 4, 5, 6, 7 gadu vecumā.”
(Rūdolfs Šteiners 28.02.1921)

„Šodien cilvēks piedzīvo kaut ko līdzīgu seno mistēriju mācībai, pirms viņš nolaižas no pirmsdzimšanas stāvokļa fiziskajā miesā. Ar šo faktu jārēķinās tam, kurš, pateicoties gara izzīņai, atrodas reālajā dzīvē. Šodien par jaundzimušo cilvēku nevar domāt tā, kā cilvēki ir domājuši senos laikos, proti, ka viņš nonāk lejā uz Zemes sekojot aicinājumam piedzīvot iesvētīšanu mistērijās, lai uzzinātu, kas viņš īsti ir kā cilvēks. Šodien tas tā nav. Tas, ko es esmu teicis, attiecas uz cilvēkiem, kas bija piedzīvojuši mazāku inkarnāciju skaitu nekā mūsdienu cilvēki, kuri iepriekšējās dzīvēs ir uzņēmuši savās dvēselēs daudz ko tādu, kas kļūva viņiem par zināmu mācību no dievišķi garīgām būtņēm pirmsdzimšanas stāvoklī.

Tas jāņem vērā tiem, kuriem ir darišana ar bērniem. Šodien audzinātāja uzdevums nav ielikt bērnam to, kas viņam bija jāieliek senajos laikos. Šodien ir jāzina, ka bērns ienāk dzīvē jau apmācīts, tikai aplicis ap savu apmācīto dvēseli fizisko miesu, un tagad tai jātiek cauri šim apvalkam un jādabū augšā tas, ko viņam pirms dzimšanas ir iemācījuši Dievi. Ja mēs domājam īstās garazinātnes jeb antroposofijas ziņā, tad mums principā jābūt skaidram, ka ar visām savām pamācībām mēs nevaram darīt neko citu, kā novākt šķēršļus, kas nostājas bērna ceļā, traucējot no pirmsdzimšanas pasaules līdzatnestajiem impulsiem ienākt dzīvē.”
(Rūdolfs Šteiners GA 203, 6. lekcija)

„Tam ir ārkārtīgi dziļi nozīmīga konsekvence, proti, ka cilvēkam šajā viņa dzīves laikā nedrīkst traucēt saņemt šos spēkus, resp., pielietot saņemtos spēkus. Padomājiet vēlreiz, ar ko mums šeit ir darišana. Pirms mūsu dzimšanas uz mums ir iedarbojušies kosmiskie spēki, kas darbojas starp Sauli un tās planētām. Šie spēki ir bērņā, kas ir izgājis cauri dzimšanai un ienācis Zemes dzīvē. Šie spēki grib tikt ārā no bērņa. Šie spēki patiešām ir bērņā iekšā. Šai ziņā bērns pēc savas iekšējās būtības ir debesu vēstnesis, un spēki, ko viņš ir atnesis līdzī, grib darboties. Principā mēs nevaram darīt neko citu kā dot šiem spēkiem maksimālu iespēju tikt ārā, izpausties... Mēs nedrīkstam traucēt spēkiem, kas grib tikt ārā... Parasti cilvēki domā, ka var dot bērnam ārkārtīgi daudz, lai gan īstenībā runa var būt tikai par to, lai pēc iespējas mazāk traucētu tam, kas grib tikt no viņa ārā, jo tas, kas tur tiek ārā – iegaumējiet to labi –, ir tikai spoguļtēls, un mums kā audzinātājiem jāpiešķir tam realitātes statuss... Cilvēks faktiski atnāk pasaulē kā [savas misijas] spoguļtēls, un viņam jāapgūst spēja padarīt šo spoguļtēlu par īstenību, piešķirt tam zināmu konsistenci, tā teikt, sabiezināt to līdz reālītai... Un tas viņam jāizdara ar mūsu palīdzību. Savukārt tai mērā, kādā mēs to nostiprinām par nepareizu realitāti, tātad, koriģējam [pēc saviem cilvēciskiem ieskatiem], tiktāl mēs tam traucējam.” (2. 02. 1915)

Mēs kā audzinātāji un vecāki būtu absolūti bezspēcīgi, ja viss būtu atkarīgs tikai no mums, un, ja bērni neprastu spēlēt. Ja mēs gribam saprast spēles dziļo nozīmi, mums ir jāstudē Šillera „Vēstules par estētisko audzināšanu”. Tur viņš nonāk pie atziņas, ka spēja spēlēt ir būtiskākā cilvēka īpašība, kas sakņojas visdziļākajā cilvēka būtībā. Līdz ar to, „brīva spēle” nav vis kāda pedagoģiska kategorija blakus daudzām citām, ne mazāk svarīgām, bet pavisam pretēji: jebkādas pedagoģijas vērtība izpaužas tās attieksmē pret brīvo spēli. Nav augstākas brīvības instances kā spēle Šillera ziņā. Lai arī Šillers ir noformulējis šo domu jau pirms 200 gadiem, tā arvien vēl nav īsti atradusi ceļu pedagoģijā. Skatoties no mūsu „Arhimeda punkta”, kas būtībā ir adatas acs, caur kuru individuālais impulss vai nu atrod ceļu dzīvē pirmajos 7 gados, vai neatrod, un tas ir atkarīgs vienīgi no pilnīgi attīstītas, autonomas bērņa spējas spēlēt, kas var realizēt viņa pirms dzimšanas uztverto impulsu. To nespēj neviens cits pedagoģisks princips, lai cik asprātīgs un zinātniski pamatots tas būtu. Te bez jebkādiem ierobežojumiem der Johanesa Gotlība Fihtes teiktais:

„Neviens netiek kultivēts, katrs kultivē sevi pats. Jebkāda tikai ciešāmā [pasīva] izturēšanās ir kultūras prettēls. Izglītošanās notiek pateicoties paša aktīvai darbībai, un tās mērķis ir paša darbība. Tātad kultūru nekādi nevar plānot, katrā ziņā ar domu obligāti sasniegt iepriekš noteikto mērķi. Tā ir atkarīga no cilvēku brīvības mēra un tās pielietošanas.” (1793. g.)

Tas nozīmē, ka spēle ir gluži cilvēciska spēja un nav izmantojama kā viena no pedagoģiskām metodēm blakus citām labākām vai sliktākām metodēm, bet gan, izejot no spēles ir jāsaprot pilnīgi viss – no ieņemšanas cauri visam embrionālām periodam – līdz pat miesiskas statikas un motorikas apgūšanai rāpojot, iztaisnojoties, staigājot, runājot un domājot. Šeit nekur nav vietas pedagoģijai. Ir nepieciešams tikai un vienīgi cilvēciskais paraugs priekšā un apkārt.

Tas fakts, ka šī varenā pašdarbības spēja netiek pietiekami novērtēta, un bērns tiek uzskatīts par vāju, bezpalīdzīgu būtni, kuras attīstībai jāpakļaujas kaut kādām pedagoģiskām normām, tas ir ne vien loģisks, bet arī morāls noziegums pret cilvēka pašnoteikšanās spēju, kurai taču jābūt par pedagoģijas mērķi! Individualitāte nosaka sevi pati līdz pat ķermeņa apdzīvošanai. Un tad šī pašnoteikšanās spēja tiek aizmirsta, lai pēc pedagoģiskā perioda beigām, kura gaitā visa attīstība tiek noteikta no ārpuses, jaunam cilvēkam vajadzētu atkal pēkšņi izrādīties spējīgam uz pašnoteikšanos? Kā tas ir iespējams, ka baznīcēva Augustīna gars pāri baznīcas robežām neapzināti ietekmē ne tikai materiālistiski domājošos pedagoģijas zinātniekus, bet arī garazinātnes piekritējus un neļauj viņiem pareizi novērtēt vissvarīgāko cilvēka attīstības fāzi, kurā nobriest brīvības sēkla, proti, pirmsskolas jeb spēles laiku, un tas netiek apzināts? Lai arī pati šī individualitāte savā nākamajā inkarnācijā kā Leonardo da Vinči piedāvā brīnišķīgas idejas kultūru radošai dzīvei ar bērniem? Tas nebūtu iespējams, ja pedagoģiem būtu plašāks skatījums uz kultūru, nevis šauru pedagoģisku skatījums uz bērnu! Protams, par šādām lietām nedomā aprindās, kuras kopš gadu desmitiem nes atbildību par tūkstošu bērnu likteņiem, iespundējot viņus nepārdomātā un nesatricināmā frontālas apmācības krātinā: šeit gudri, visu zinoši pieaugušie – tur mazi, bezpalīdzīgi bērni, kuri taču „jāizaudzina par labiem cilvēkiem”.

Kas tad būtu jādara, lai ļautu katra bērņa individuālam impulsam iekļauties reālajā dzīvē? Kādi līdzekļi ir atbildīgo pieaugušo rīcībā, lai ļautu šai spējai spēlēt – spēkojoties un ietekmējot citam citu – pilnībā atrasties cilvēka biogrāfijā?

Dzīve māca, ka ne pieredze, ne rutīna šeit nelīdzēs, drīzāk traucēs. Katrā ziņā var atrast iespēju izvairīties no pieredzes vai ieradumu spiediena. Tāpat kā laulībā parasti pieredze nonāvē mīlestību, tā arī ar pedagoģisko pieredzi var nonāvēt individuālā bērna pirmsdzimšanas impulsa uzliesmojumus.

„Tas ir dziļāks pamatojums tam, kādēļ es esmu runājis par audzināšanu un par mācīšanu kā par mākslu izcilākajā šī vārda nozīmē. Skolotājam un audzinātajam patiešām jārikojas kā māksliniekam, nevis izvīzot abstraktas pedagoģijas abstraktus principus, bet gan iedziļinoties cilvēka būtībā, jāapgūst spēja no paša cilvēka nolasīt, kas katrā atsevišķā gadījumā ir darāms. Mākslinieks nevar vadīties savā darbā pēc abstraktiem noteikumiem. Estētikai ir pavisam cits uzdevums nekā sacerēt noteikumus, pēc kuriem jādarbojas māksliniekam. Mākslinieks pat nevar vadīties savā šodienas darbā pēc tā, ko viņš ir radījis vakar. Viņam ikvienā mirklī jābūt radošam, sākotnējam. Un tādām jābūt arī skolotājam, pat vēl augstākā stilā. Un nedrīkst teikt: Ak, ja mēs gribam, lai mums būtu tādi skolotāji, mums jāgaida vēl trīs vai četrsimts gadus. Tas, ka mums tādu nav jau šodien, notiek tikai tādēļ, ka mēs tā sakām. Viņi mums var būt tai pašā mirklī, kad mūs pārņem stipra pārlicība, ka tā tam jābūt; bet tam ir nepieciešams tieši stiprs, nevis pasīvs pārlicības spēks.” (11. 09.1920, GA 199)

Bez garīgas, dvēseliskas un dažreiz arī fiziskas cīkstēšanās ar katru bērnu neatveras šis noslēpumainais lodziņš, caur kuru mēs varam ieraudzīt: Lūk, tagad tas parādās! Un nevis pieaugušam pedagogam mūsos, bet gan no Es pie Es, no bērna pie bērna, no mākslinieka pie mākslinieka. Bērni atpazīst vienīgi bērnu mūsos. Tikai nevainīgam bērnam bērns atklāj savu noslēpumu.

Bet kā lai mēs atgūstam savu nevainību? Mēs, kuri esam pieštopēti ar gataviem priekšstatiem, ar neprātīgiem nodomiem, ar savām daudzajām neveiksmēm? Arī šeit Rūdolf Šteiners norāda virzienu: caur darbu. Pedagoģiski noskaņotam pieaugušajam bērns netic. Bērna interesi saista tikai strādājošs cilvēks. Te ir domāts īsts darbs. Kādēļ? Tādēļ, ka ar īsto, t.s. muzikāli ritmisko darbu, izgatavojot jēdzīgus produktus, pārvarot matērijas pretestību, cilvēks rada kultūras plūsmu, kas ir dziļi radniecīga miesu būvējošai, Zemes un maņu pieredzi gādājošai cilvēciskai spēlei. Spēle un darbs aug no tās pašas saknes un papildina cits citu. Nevis pedagogs var radīt priekšzīmīgu brīvu telpu spēles garīgajam impulsam, bet gan bērnam apkārt dzīvojošā darba kopa. Tiem, kuri pirms gadu desmitiem dzīvojuši ciematā, nebija vajadzības pēc bērnudārza.

Savā spēlē bērns atdarina īstu darbu, līdz ar to atdarinot kultūras radīšanu. Mums jāmaina paradigma: jāredz nevis mazi bērni, jo tas ir sava veida materiālisms, banalitāte, baznīcas ideoloģijas atraugas, bet gan jāapzinās, ka mūsu priekšā ir daudzas reizes inkarnējušās individualitātes ar nedzirdētu pieredzi, kas iespējams tālu pārsniedz mūsējo. Un šīs individualitātes tagad sajūt badu un vēlmi atkal ienirt kultūras straumē, lai izšķīrošajā brīdī palīdzētu tai tikt uz priekšu.

Šie gara milži uzticas mums, un mēs drīkstam viņiem kalpot un palīdzēt. Pedantiskas pedagoģijas mācības, kas gadu desmitiem paliek nemainīgas, ir neiespējamība, pat noziegums. Ja telpa, kurā dzīvo mazi bērni, paplašinās par kultūras norisi (tas var notikt ļoti pieticīgā veidā), tad var atpazīt kādu garīgu likumsakarību, proti, ka mazs bērns savā spēlē atkārtos cilvēces apziņas attīstības pakāpes. (*Martin Wagenschein*)

Kad es pats, saskāries ar šo fenomenu savā darbā ar bērniem, sāku formulēt šo atklājumu, kā tas bieži notiek, no ārpuses nāca apstiprinājums. Izrādījās, ka šī kopsakarība jau kādreiz bija pazīstama kā psihoģenētiskais pamatlikums, kam pa priekšu iet bioģenētiskais embrionālās attīstības pamatlikums. Tad manās rokās nonāca arī Adamas Friderika Šeltemas (*Adama Friderick Scheltema*) grāmata. Viena no šīs grāmatas kodoltēmām ir:

„Ja noskaidrotos, ka atkārtotās likums attiecas arī uz „cilvēces vēsturi”, tad mums jāreķinās ar to, ka agrīnā bērna vecumā ārkārtīgi koncentrēti tiek iziets zināms cilvēces attīstības ceļa posms, kamēr vēlākajos individualitātes attīstības posmos atkārtotās tempus arvien palēninās līdz tam punktam, kurā nobriedusi personība atrod pieslēgumu vēsturiskai tagadnei un pārdzīvo līdz sava laika vēstures tempu.”

Brīnišķīga garazinātisko pētījumu tēma varētu būt – papildināt šo grāmatu ar antroposofisku skatījumu, it sevišķi ar tās atziņām par planetārām un pirmsdzimšanas mācību fāzēm. Tas fakts, ka mums trūkst šādu pētījumu rezultātu, padara mūs bezspēcīgus mums uzspiestajās debatēs par agrīno audzināšanu un apmācību, jo valsts prasības jau nesatur neko citu, kā arimanisku patiesās, kosmiski orientētās mazo

bērnu attīstības karikatūru un prettēlu, uz kuru mums valdorfbērnudārza pedagoģijā nav īsti nekādas atbilstošas alternatīvas.

Mana pēdējo 7 gadu pieredze pārsvarā darbojoties minētā ziņā ar pirmsskolas vecuma bērniem un viņu vecākiem, meklējot un atrodot, ir tāda, ka pašlaik sāk veidoties jauna māksla, kas pastāv prasmē „izsaukt” pirms dzimšanas iedēstītās individuālās dotības, ko Rūdolfs Šteiners pareģoja mūsdienu bērniem. Šo pieredzi es aprakstīju rakstā „*Projekts Sinn-Bildung im Kindesalter*”. Runa ir par to, lai atrastu un attīstītu to, kas šodien vairs nav vērojams bērnu spēlē kā regulārā secībā atkārtojamās kultūras pakāpes. Pētot un eksperimentējot ar bērnu piekrišanu atklāt kā sēklas, kā dīgļus, kā mikroelementus cilvēciskās kultūras attīstības soļus.

Jaunais, kultūru radošais bērnodārzs, kas spēlē uzrunā zinātnes un mākslas iedīgļus, kā tas šeit ir aprakstīts, saskaras ar Valdorfskolas augstāko pakāpi – ar vidusskolu. Abu apmaiņā varētu notikt abpusēja apaugļošanās un atdzīvināšana. Tas varētu būt rosinoši arī skolotājiem, iespējama palīdzība jauniešiem, kuri, periodiski darbojoties kopā ar maziem bērniem, sajustu atbalstu pašu dzīves impulsam.